

Crip is hip

En intervjustudie om funktionsvarierades aktivism och
motståndsstrategier i Göteborg

illustration av Unga Rörelsehindrade Göteborgsklubben

Göteborgs universitet
Institutionen för kulturvetenskaper
Genusvetenskap
Uppsats, 15 hp, fördjupningskursen
HT14
Författare: AnnaSofia Alexandersson
Handledare: Juan Velasquez

Abstract

During the last two years Gothenburg has become a central point in Sweden for activists in the area of disability. The essay explores which strategies that activist uses in purpose to pay attention to and criticize the Normate. By doing so, five crip activists have been interviewed about their experiences and feelings about how they manage to stand up against different types of power relations. The activists describe how they develop different strategies to change their identity positions and take control over themselves.

The essay intends to contribute with a crip theoretic view in combination with material feminisms and resistance theory. The conclusions of the essay shows that the normate is incorporated in both social and material matter and how the activist's uses the strategy *Critical Disability* to negotiate their identity position. It also concludes that the society is structured by the expectations of the category able-bodiedness. Meaning of language and its contribute to the activists resistance strategies are also central in the essay.

Keywords: Crip Theory, critical disability, disability, able-bodiedness, agential realist, power, resistance, normate, activism, performativity

Innehållsförteckning

Abstract	2
1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.2.1 Syfte	5
1.2.2 Frågeställningar	5
1.3 Begreppsförklaring	6
1.4 Uppsatsens disposition	6
1.5 Avgränsningar	7
1.6 Forskningsfältsoversikt	8
1.6.1 Historisk forskning kring funktionsvariationer	8
1.6.2 Internationell forskning kring funktionsvariationer och cripteori	9
1.6.3 Svensk forskning kring funktionsvariationer och cripteori	10
1.6.4 Makt och motstånd inom diskursen för funktionsvariationer	11
1.7 Teoretiska perspektiv	13
1.7.1 Motståndsteori	13
1.7.2 Postmodernt teori med fokus på queer- och cripteori	14
1.7.3 Materiell agens	16
1.7.4 Ahmeds tankar kring nåbarhet	17
1.8 Metod och material	18
1.8.1 Metodval	18
1.8.2 Materialinsamling	18
1.8.3 Informanterna	20
1.8.4 Positionering och etiska reflektioner	20
2. Analys	22
2.1 Fysisk tillgänglighet i det sociala rummet	22
2.2 Tystnaden	25
2.3 De Andra	28
2.4 Olika villkor	30
2.4.1 Politiska arenan	31
2.4.2 West pride	33
2.4.3 Språkliga arenan	34
3. Sammanfattning och slutdiskussion	36
4. Referenslista	39
4.1 Muntliga källor/primära källor	39
4.2 Tryckta källor	39
4.3 Webbaserade källor	41
Bilaga 1	43
Informationsbrev till informanter	43
Bilaga 2	44
Intervjufrågor	44

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Spårvagnarna i Göteborg står still. En CP-docka dyker upp i vartenda nyhetsinslag i svenska medier. ”Alla knullar, även om de går eller rullar”. Ett helt vanligt CP-öl börjar florera runt på Göteborgs pubar. Detta är ett axplock av de aktioner som under de senaste två åren har väckt debatt och intresse i Göteborg och Sverige. Aktioner utförda av personer med funktionsvariationer som har tröttnat på att funktionsmaktordningen osynliggörs i den svenska samhällsdebatten.

En miljon svenskar utövar dagligen CP-parkour vare sig de vill eller inte. Parkour är ju en sport där man tar sig över hinder i stadsrummet. Men våra liv blir CP-parkour bara av att vi behöver gå och köpa en liter mjölk (Vikingsson 2014).

Citatet ovan är från Göteborgskooperativet för Independent Livings (GIL) verksamhetschef Anders Westgerd. Organisationen leker med något som ses som en farlig sport med det liv som de flesta med funktionsvariation dagligen upplever. Liksom att andra aktivistiska nätverk för marginaliserade grupper har organisationer som GIL, Utopia och Unga rörelsehindrade Göteborg (för att nämna några) växt fram genom ett missnöje mot samhällets trånga normkavaj, fördomar och osynliggörande. Liksom att Queer Nation krävde uppror på New Yorks gator under 1990-talet och uppmanade gayrörelsen att slå tillbaka (Ambjörnsson 2006:14) så ser vi idag hur tillgänglighetsrörelsen tar till liknande retorik för att gå ut och kräva sin plats i det offentliga rummet.

Denna intervjustudie bygger på fem berättelser från aktivister med egna upplevelser kring hur de (o)tillgängliga samhällsrummet är uppbyggt och vilka metoder de tar till för att göra motstånd. Informanterna är trötta på snällheten och att inte få bli sedda som fullvärdiga medborgare. De vill inte bara ta del av samhällets rättigheter utan även känna att de har skyldigheter att ge tillbaka. Att undersöka hur dessa aktivister utmanar rådande normer och kategoriseringar kring funktionalitet gör denna uppsats relevant för det genusvetenskapliga fältet.

1990 så infördes lagen om personlig assistans i Sverige, en reform som setts som en stor seger för Independent Living-rörelsen. En lag som skulle stärka individers självbestämmande och ge alla en möjlighet att ta makten över sina liv. Lagen om personlig assistans skulle kunna ses som ett paradigmskifte för personer med funktionsvariation. Informanterna berättar hur personer kommit ut ur sina "gömställen" och nu fått en möjlighet att bli synliga i samhället. De berättar om hur ju mer de syns och ju mer plats de tar, ju mer ökar motståndet. Var det inte bättre förr när personer med funktionsvariation satt på institution? Idag känner dock flera personer med normbrytande funktioner en oro över lagen. Vartannat år prövas ens rättigheter till personlig assistans; har behovet av assistansen ökat eller minskat? Ska en få fler eller färre timmar beviljade? Kommer en att få behålla sin assistans överhuvudtaget? Aktivisterna möter hårt med hårt och använder sig av en skarp retorik för att demonstrera för sina rättigheter – rättigheten att få ha skyldigheter.

1.2 Syfte och frågeställningar

1.2.1 Syfte

Denna uppsats syftar till att skildra fem aktivisters, som alla har egna erfarenheter av funktionsvariation, berättelser kring hur det (o)tillgängliga samhällsrummet är uppbyggt och vilka metoder de använder för att göra motstånd. Personerna är verksamma inom Göteborgs aktivismscen gällande funktionsvariationer och syftet är att skildra deras upplevelser kring områdena motstånd och normer. Uppsatsen syftar även till att kartlägga sociala och materiella maktrelationer i samhället. Studien ämnar även undersöka hur språket som en verklighetsskapande faktor kan kopplas till motståndsstrategier.

1.2.2 Frågeställningar

För att undersöka detta så kommer uppsatsen att behandla följande frågeställningar:

- Vad gör aktivisterna för att uppmärksamma normaten?
- Vilka strategier använder de sig av för att skapa motstånd?

1.3 Begreppsförklaring

Det forskningsfält som jag kommer röra mig inom har genom historien haft flera olika namn och beteckningar. I Sverige kallades området fram till 2007 för handikappsforskning medan en idag brukar använda benämningen forskning på funktionshinder (Berg och Grönvik 2007:1). Internationellt betecknas forskningsfältet som disability studies. De personer som forskningen rör har också historiskt namngetts med flera olika beteckningar: sinneslö, krympling, utvecklingsstörd, rullstolsbunden, funktionsnedsatt och funktionshindrad (Utopia 2014). Jag tror starkt att språket är det som skapar och formar vår syn på verkligheten. Jag vill positionera mig till den postmoderna synen om att subjekt inte verkar oberoende av språk och diskurser (Lykke 2009:142). De begrepp som vanligtvis används idag är funktionsnedsättning eller funktionshinder. Implicit syftar det till att ens funktioner har en nedsättning eller är hindrade. Vad är det då som definierar vem som har en nedsättning eller hinder? Samhällsnormen definierar vad som är en "normal" funktionsduglig kropp och individ. Därav så kommer jag att konsekvent genom min uppsats att använda mig av begreppen *funktionsvariationer*, *funkis* eller *normbrytande funktioner* för att både illustrera det forskningsfält jag rör mig inom men också för att beskriva de personer fältet avser (Utopia 2014). Det är en bra metod för att komma bort från den hierarkisering som språket utgör av ord som normal och funktionshindrad (Lundberg 2008:25). De personer som utgör normen kommer att problematiseras genom beteckningen *normaten*¹. Jag väljer att rikta ljuset på normativiteten istället för det som anses vara avvikande, dock utan att på något sätt värdera normaten högre.

1.4 Uppsatsens disposition

Vad gäller uppsatsens disposition så presenteras studiens syfte och frågeställningar inledningsvis för att sedan följas upp av det forskningsfält som jag ämnar skriva in denna studie i. Vidare så redogör jag för de teoretiska ramverk som kommer att omfatta den analytiska delen. Därefter redogörs metodval, materialinsamling och egen positionering i förhållande till materialet. Analysdelen är disponerad utifrån fyra olika teman; *Fysisk tillgänglighet i det sociala rummet*, *Tystnaden*, *De andra* och

¹ Begreppet normaten förklaras under kapitlet teoretiska perspektiv på s. 15

Olika villkor. Dessa teman växte fram genom att det var dessa områden som informanterna samstämmt vidrörde under intervjun. Jag har valt att jobba utifrån de problem som aktivisterna ser som en gemensam samhällsproblematik. Varje tema byggs upp kring olika citat utifrån intervjuerna. Avslutningsvis så sammanfattas studiens resultat med en slutdiskussion och kommentarer för möjlig vidare forskning.

1.5 Avgränsningar

Studien innefattar inte personer som har kognitiva funktionsvariationer, då jag anser att det hade krävt en mer omfattande studie där mer plats hade lämnats till diskussion om tolkningsföreträden och maktpositioner mellan mig som forskare, informanten och dennes assistenter. En skulle kunna vidga intervjustudien och även inkorporera personer som har kognitiva funktionsvariationer. Studien innefattar inte heller omedvetna motståndshandlingar² då jag dels anser att det är ett mer utforskat område än det jag ämnar undersöka med medvetna motståndsaktioner.

Kategoriseringen funktionalitet kommer att vara central i denna studie och ska ses som den huvudsakliga utgångspunkten. Uppsatsen problematiserar även makt och motstånd utifrån kategoriseringarna etnicitet och klass. Däremot så kommer andra intersektioner som genus, ålder och sexualitet i skymundan. Från början var det meningen att dessa kategoriseringar skulle vara en del av studien men då informanterna ansåg att det var önskvärt att undvika att det ska gå att urskilja kön eller ålder i de citat som uppsatsens analysdel kretsar kring. Det är även motiverat eftersom uppsatsen inte syftar till att undersöka kategoriseringar som kön eller ålder. Däremot så anser jag att det finns en förlust i att inte problematisera kring dessa maktordningar och hur de samverkar med funktionalitet.

En tanke har även varit att det skulle vara intressant att analysera de tidningspublikationer som har publicerats om informanternas aktioner. Vilka värdeord som använts i artiklarna skulle kunna visa hur media producerar och reproducerar föreställningar om funktionalitet. Det hade varit en fördel att även använda sig av en

² Läs mer i kapitlet *Forskningsfältsoversikt* i denna uppsats där bland annat Kristoffer Hanssons artikel *Mellan vilja och förakt: en etnografi av kategoriseringar i staden* (2012) behandlar omedvetna motståndshandlingar.

textanalys för att ge en bredare bild över problemområdet, däremot har det varit nödvändigt att begränsa uppsatsens material då arbetsprocessen varit tidsbegränsad.

1.6 Forskningsfältsöversikt

Undersökningen av det tidigare forskningsfältet har delats upp i fyra följande teman: *Historisk forskning kring funktionsvariationer*, *Internationell forskning kring funktionsvariationer och cripteori*, *Svensk forskning kring funktionsvariationer och cripteori* och *Makt och motstånd inom diskursen för funktionsvariationer*, i syfte att göra forskningen mer lättöverskådlig. En avgränsning av tidigare forskning var nödvändig då det finns en oöverskådlig mängd forskning kring både funktionsvariationer, makt och motstånd. Jag anser att de ovanstående teman är de som är mest relevanta för studiens syfte och dess frågeställningar.

1.6.1 Historisk forskning kring funktionsvariationer

Om en tittar på forskning kring funktionsvariationer ur en historisk kontext så har forskning mestadels behandlats inom det medicinska fältet. Personer med normbrytande funktioner har setts som medicinska problem som forskare har försökt korrigera till en kropp som ska passa in i funktionsnormen och avvikande uttryck ska ändras till föreståliga. Forskare har sökt svar på hur en ska kunna bota och lindra människor (Berg och Grönvik 2007:1).

Den som satte agendan och öppnade upp för diskussion om vilka sociala konsekvenser som normbrytande funktioner kunde få var Erving Goffman med sin avhandling *Stigma* som gavs ut 1972. Den var banbrytande i kontrast till de medicinska studier som avsåg det korrigerande arbetet. Goffman lanserade begreppet Stigma för att benämna en egenskap/egenskaper som inte sågs som önskvärda. Goffman urskiljer tre olika typer av stigman, nämligen fysiska, psykiska och sociala stigman (Goffman 1972:14). Goffman menar att när vi möter en person med ett stigma så kan vi inte se förbi de egenskaper som stigmat symboliserar och därav förväntar vi oss ett annat beteende från denna person (Goffman 1972:12).

1.6.2 Internationell forskning kring funktionsvariationer och criteori

Den internationella forskningen kring normbrytande funktioner (disability studies) har växt fram ur det samhällsvetenskapliga forskningsfältet. Trots att forskningen är mycket bred så finns det vissa karaktäristiska drag som binder samman området. Kunskapen baseras på att personer med normbrytande funktioner är en marginaliserad grupp, att samhällets uppbyggnad är orsaken till detta och att en funktionsvariation innebär ett stigma (Grönvik och Söder 2008:19).

Michael Olivers bok *The Politics of Disablement* (1990) beskriver hur förtryck iscensätts genom brist på anpassade samhällsmiljöer och brist på tillgång till olika materiella resurser vilket leder till att utestänga vissa människor från olika samhällsarenor. Forskningen är relevant för min uppsats då den syftar på yttre samhällsstrukturer och hur de hindrar personer med normbrytande funktioner att ta plats i samhällsrummet. Den mesta forskning grundar sig i en materialistisk ideologi där en person som inte kunnat bidra till produktionen systematiskt har stängts ute från arbetsmarknaden och därmed från andra arenor i samhället vilket skapar utanförskap (Oliver 1990:26). I min intervjustudie undersöker jag både hur yttre och sociala faktorer begränsar eller möjliggör för personer med funktionsvariation.

Criteorin växte fram i början av 2000-talet genom den amerikanska Independent Living-rörelsen. Criteori är inspirerad av queerteori, postkolonial teori och andra postmoderna teoribildningar. Teorin fokuserar på maktordningar snarare än själva funktionsvariationen. Criteorin vänder blicken/fokus från den normbrytande funktionen och riktar den mot normen istället. Större delen av forskningen som sker på detta område utgår från ett amerikanskt och västerländskt sammanhang. Det mest banbrytande bidrag inom detta fält kommer från den amerikanska forskaren Robert McRuer med boken *Crip Theory - cultural signs of queerness in disability* (2006). Boken lanserar flera begrepp som kommer bli betydelsefulla för den cripa forskningen. Bland annat så introduceras begreppet *obligatorisk funktionsfullkomlighet* (compulsory abel-bodiedness) ett begrepp som är en expansion av queerteoretikern Adrienne Richs teori om obligatorisk heterosexualitet (compulsory heterosexuality) (Rich 1980:623). McRuer undersökte hur obligatorisk framkomlighet producerar normbrytande funktioner och hur det är sammanflätat med obligatoriska heterosexualiteten (McRuer 2006:9). McRuers bok har vidare väckt

mångas uppmärksamhet just genom att använda sig av ordet *crip*, ett ord som ses som mycket nedvärderande i USA. McRuer skriver:

[Crip är] ett i grunden aggressivt ord. Dess syfte är att tala om för de funktionshindrade att den här världen inte är till för dem, att de är mindervärdiga, att de är äckliga, att de aldrig kommer att kunna bli ”normala” (McRuer 2006:28).

McRuers diskussion kring språk och att ta tillbaka ord är relevant för min studie då jag ser det som en form av motståndsstrategi som jag skulle vilja undersöka i det svenska språket. I den svenska kontexten har en börjat använda ord som CP³ eller Miffo som implicit är nedvärderande. Jag vill undersöka varför en använder dessa och hur det kan illustrera motstånd.

1.6.3 Svensk forskning kring funktionsvariationer och criteori

Inom den svenska kontexten finns det ett brett forskningsfält kring frågor rörande funktionsvariationer. Forskning kring normbrytande funktioner är ett tvärvetenskapligt ämne som behandlas utav många discipliner vilket gett breda och varierande studier. För att nämna några så har forskning bedrivits ur historiskt-, ur ett välfärdspolitiskt-, sociologiskt- och självbestämmandeperspektiv. Det genusvetenskapliga fältet med inriktning på forskning kring normbrytande funktioner har främst behandlat kvinnor eller icke-svenskar med normbrytande funktioner (Barron 2004:13).

Mycket av den forskning som jag finner relevant för min uppsats har bedrivits inom det sociologiska fältet. Dels har sociologerna Lars Grönvik och Mårten Söder gett ut boken *Bara funktionshindrad?* (2008) vars syfte är att lyfta in ett intersektionellt perspektiv i forskningen som drivs kring funktionsvariationer. De menar att det inom detta forskningsfält behövs fångas upp ett samspel mellan olika maktdimensiner som kan vara nödvändigt för att förstå marginaliserade grupper. De vill vända sig bort från endimensionella maktperspektiv som de tycker den tidigare forskningen har producerat (Grönvik och Söder 2008:9). En annan sociolog som är intressant i

³ CP är förkortning för Cerebral pares. Cerebral pares innebär att en person förvärvat en förlamning genom hjärnskada. Detta är den vanligaste orsaken till rörelsehinder hos barn och ungdomar. CP används även som skällsord.

sammanhanget är Elisabet Apelmo som i sin avhandling *Som vem som helst. Kön, funktionalitet och idrottande kroppar* (2013) lyfter frågan om unga kvinnors levda erfarenheter av en kropp som ses som avvikande men samtidigt som presterande inom idrottsmässiga sammanhang. Hon tar upp hur subjekspositioner uppstår och vilka motståndsstrategier som subjekten utvecklar (Apelmo 2013:14).

Jag anser att båda ovanstående böcker är relevanta för min forskning då de visar på hur komplext detta forskningsområde är och även att det behövs lyftas in nya perspektiv på den här arenan. Apelmos forskning liknar det som jag vill undersöka i hänvisning till just motståndsstrategier. Det som däremot skiljer våra tillvägagångssätt är att jag kommer använda mig av ett cripteoretiskt ramverk medan hon använder sig av Beauvoirs teorier (fastän hon använder sig av lite cripteoretiska begrepp). I Apelmos text är det även kroppen som står i centrum för analysen medan jag vill analysera aktivistiska handlingar med medvetna motståndsstrategier i relation till materiell agens⁴.

Cripteori, som ibland även har kallats Lytt-teori eller Miffoteori på svenska, är rätt ny i Sverige om en jämför med dess stora bredd den fått på exempelvis amerikansk mark. I Sverige är det ett fåtal forskare som rör sig på det cripteoretiska fältet men en ser att flera yngre forskare har skrivit flera artiklar på ämnet, så ämnet växer och etablerar sig allt mer. Den vetenskapliga nordiska tidskriften *Lambda Nordica* hade 2012 ett temanummer som endast behandlade nordiska artiklar kring ämnet cripteori. Lotta Löfgren-Mårtensons artikel *Hip to be crip?* (2012) avhandlar hur crip-perspektivet främst använts för personer med fysiska normbrytande funktioner och granskar hur det är applicerbart på sexualitet och för personer med kognitiva normbrytande funktioner (Löfgren-Mårtenson 2012:53). Löfgren-Mårtenson öppnar här upp begreppet crip desto mer och ifrågasätter vilka som är inkluderade i teorin.

1.6.4 Makt och motstånd inom diskursen för funktionsvariationer

Det finns mycket forskning kring makt och självbestämmande när det kommer till fältet om funktionsvariationer. Forskningen om självbestämmande har främst

⁴ Begreppet materiell agens förklaras under kapitlet teoretiska perspektiv på s. 16

behandlats tillsammans med ämnen som rör personlig assistans eller olika typer av gruppboenden. Fokus har legat på vem som har makt och mindre på motståndshandlingar. Det en kan säga om makt och motstånd är att de alltid hänger ihop och där det finns makt finns det motstånd (Foucault 1976:121). Därför ser jag att denna studie tillför någonting nytt inom diskussionen kring självbestämmande.

Kristoffer Hansson följer i sin artikel *Mellan välvilja och förakt: en etnografi av kategoriseringar i staden* (2012) en grupp ungdomar som i habiliteringssyfte övar rullstolsteknik i stadsrummet. Hansson undersöker vilka kontakter som initieras mellan ungdomarna och omgivningen under träningstillfällena. Hansson beskriver i sin artikel hur de rullstolsanvändande ungdomarna möter på en ständig välvilja från sin omgivning som uppstår då de erbjuds hjälp över olika hinder i stadsrummet. Hansson diskuterar hur denna välvilja kan ses som problematisk då den synliggör hierarkier mellan människor som anses klarar sig själva och personer som uppfattas som avvikande (Hansson 2012:103). Hansson undersöker det omedvetna motstånd som ungdomarna artikulerar då de tackar nej till välviljan de erbjuds och motsätter sig tillgänglighetsidealet (Hansson 2012:112). Jag kommer delvis att inspireras av de problem som Hansson också diskuterar kring hur tekniken är formad av en norm för ett majoritetssamhälle men jag kommer istället diskutera detta i förhållande till medvetna motståndsstrategier.

Sociologen Cathrin Wasshede's avhandling *Passionerad politik* (2010) handlar om motstånd mot en heteronormativ köns makt. Hon analyserar erfarna motståndsstrategier genom en fallstudie av unga politiska aktivister i Göteborg. Hennes syfte är att synliggöra normer och begränsningar i samhället (Wasshede 2010:24). Jag har själv inspirerats mycket av denna avhandling och ser hur hon använder marginaliserade gruppers motstånd för att belysa normer. Att förena den brist på forskning kring motstånd inom aktiviströrelsen för funktionsvarierade med Wasshede's avhandling som inspiration ser jag som görbart då hennes queerteoretiska ramverk passar bra ihop med cripteori.

1.7 Teoretiska perspektiv

Det teoretiska ramverket för denna uppsats är *Motståndsteori*, *Postmodern teori med fokus på queer och cripteori*, *Materiell agens* och *Nåbarhet*. Jag anser att dessa teoribildningar både kompletterar men även utmanar varandra vilket jag ser tänjer på gränserna i den analytiska delen. Motståndsteorin avser vara ett paraply vilket de andra teoribildningarna rymmer sig under. Jag har valt att använda mig av både queer- och cripteori då jag anser att dessa två förutsätter och möjliggör varandra. Jag anser att dessa två teoribildningar inte går att behandla isolerade från varandra. Teorin om materiell agens kopplar in motståndsteorins begrepp om normer och den postmoderna synen på subjekt. Uppsatsen inspireras av Sara Ahmeds teoretisering kring nåbarhet då jag anser att den illustrerar vilka subjektet som har tillgång till vilka rum/arenor. Ahmeds begrepp kan mer läsas som en applicering på materiell agens tillsammans med queer- och cripteori än en drivande teori i sig.

1.7.1 Motståndsteori

Enligt Mona Lilja och Stellan Vinthagen så är motståndsforskarna eniga om två olika aspekter kring motstånd: dels att det är en aktivitet, en handling, en agens, samt att motstånd befinner sig i en typ av oppositionell relation till makt, där makten utmanas och/eller undermineras (Lilja och Vinthagen 2009:49).

Eftersom motstånd alltid befinner sig i relation till makt så behöver maktbegreppet redas ut först. Maktbegreppet har gått från att ses som en formell ordning och kapacitet hos ett visst skikt av samhällets medborgare - en elit, till att ha blivit ett begrepp som har utvidgats och handlar idag framförallt om informella processer i allmänna sociala relationer, gemenskaper, identiteter och sammanhang (Lilja och Vinthagen 2009:27).

Michael Foucaults begrepp *disciplinär makt* syftar till att diskursens norm är det som varje individ strävar efter. Därav skapas det en process där individen självmant hela tiden försöker att anpassar sig efter normen. Den disciplinära makten normaliserar därmed beteenden, attityder och språk. Den tränar individer, institutioner och länder att stämma överens med normen (Lilja och Vinthagen 2009: 34f).

Motstånd står, som tidigare nämnt, i oppositionell relation till makt. Motstånd kan ses som en respons på makt. Det kan uttryckas sig genom en impuls, ett behov eller en *medveten strategi*. Det medvetna och organiserade motståndet bäddar för att undersöka individers intressen och individers agentskap (Lilja och Vinthagen 2009:53). I denna studie riktas just intresset till aktivisternas medvetna motståndsstrategier. Normaten tillskriver individer identiteter och positioner, alltså *subjektiverar* dem. Foucault menar att vi kan och bör göra motstånd mot det som vi tillskrivs vara, genom att vi konstruerar vad vi skulle kunna vara för att minimera maktens grepp om oss. Det är när vi konstruerar alternativ till de positioner som makten har tillskrivit oss och skapar nya subjekt som vi kan luckra upp maktens övertag (Foucault 1982/1986:185f). Då uppsatsen syftar till att undersöka vilka metoder som används för att göra motstånd och att kartlägga maktrelationer så är Foucaults teorier relevanta.

1.7.2 Postmodernteori med fokus på queer- och criteori

Postmodern feministisk genusforskning karaktäriseras av en stark tendens att utforska språkexperiment och berättelser som analytiska redskap, vilket ger en bra ingång både för kritik av maktens huvudnarrativ och för alternativa – ickeessentialiserande – sätt att förstå subjektiva motståndspositioner. (Lykke 2009: 165)

Då motstånd och den språkliga diskursen är några av de saker som jag vill undersöka framstår den postmoderna teoribildningen som en självklarhet för denna uppsats. De postmoderna teoretikerna ifrågasätter språket och dess kategoriseringar och hierarkiseringar av ord som aktiva i producerandet och reproducerandet av samhällsnormer (Lundberg 2008:28).

Judith Butler är en av de främsta teoretikerna inom queerteori och placerar sig i det postmoderna forskningsfältet. Butlers *performativitetsteori* avser att språket utgör en aktiv och handlingskraftig praxis med materiella effekter. Butler menar att kön inte existerar innan det ”görs” via performativa handlingar. En performativ handling kan vara när en barnmorska meddelar nyblivna föräldrar att barnet blev en pojke. Barnmorskans beskrivning av den nyfödda individen kommer inte som ett oskrivet blad, utan är redan tillskrivit med en rad förväntningar om hur en pojke ska formas.

Detta tar sig uttryck genom hur barnet tilltalas, tröstas, uppmuntras och kläs. Performativiten innebär därför att ens könsidentitet har formats som en konsekvens av en rad tidigare upprepande handlingar. Eftersom att könet skapas och upprätthålls via språk och handlingar så finns det ingen inneboende och ursprunglig manlighet, kvinnlighet, homo- eller heterosexuallitet (Butler 2006:199). Wasshede teoretiserar i sin avhandling *Passionerad politik* (2010) kring hur Butler menar att det skapas ett ambivalenta utrymme när vi inte riktigt lyckas att kopierat det upprepningstvång som performativitet innebär. Detta ambivalenta utrymme kan förklaras som att det är någonting som "skaver", vi kanske inte riktigt kan könsbestämma en person då kläderna signalerar ett kön medan kroppsspråket ett annat. Det är i denna spricka som det finns utrymme att göra motstånd, oavsett om det är ett medvetet sådant eller inte (Wasshede 2010:44).

Cripteorin är någonting som hakar fast och tänjer på queerteorins gränser. Inom det tämligen nya forskningsfält som cripteorin utgör finns tydliga inspirationer av queerteori, postkolonial teori och andra postmoderna teoribildningar. Cripteorin fokuserar på maktordningar snarare än själva funktionshindret. Cripteorin vänder blicken/fokuset från funktionsvariationen och riktar den mot normen istället. De personer som utgör normen kallas inom cripteorin för *normaten* (normate), ett begrepp som jag ser som ett analysverktyg i denna uppsats för att illustrera vilka aktivisterna motsätter sig (McRuer 2006:7)

[...] a crip eye for the normate guy (and because we're talking about not a real person but a subject position, somehow "normate guy" seems appropriate, regardless of whether he rears his able-bodied head in men or women) would mark a critically disabled capacity for recognizing and withstanding the vicissitudes of compulsory able-bodiedness (McRuer 2006:197).

McRuer introducerar begreppet *obligatorisk funktionsfullkomlighet* (compulsory able-bodiedness), ett begrepp som är en expansion av queerteoretikern Adrienne Richs teori om obligatorisk heterosexuallitet (compulsory heterosexuality) (Rich 1980:632). McRuer menar att obligatorisk framkomlighet producerar funktionsvariationer (McRuer 2006:9), någonting som denna uppsats kommer behandla i kombination med materiell agens. McRuer benämner den position från vilken det är möjligt att

ifrågasätta det funktionsfullkomliga idealet, ett *medvetet funktionshinderskap* (Critical Disability). Detta är inte synonymt med funktionshinder. Det är snarare en identitet, en politisk positionering från vilken majoritetssamhället kan ifrågasättas.

Funktionshinderskapet är förvisso nära knutet till funktionsvariationen (McRuer 2006:31). Både det queer- och cripteoretiska fältet leker med ord och befäster dessa med ny innebörd, som även nämndes i forskningsfältsöversikten.

1.7.3 Materiell agens

Karen Barads feministiska teoretisering kring förhållandet mellan materialitet och diskurs är inspirerad av Foucaults diskursteori och Butlers performativitetsteori. Barads teoretiska bidrag syftar till att överskrida den dikotomi mellan diskurs och materialitet som står på spel inom den konstruktivistiska feminismen. Barad menar att Butlers bidrag om hur diskurser materialiseras genom performativ är mycket betydelsefull men samtidigt begränsande då Butlers materialitetsteori brister i förståelsen för hur materialitet materialiseras, det som Butler förbigår enligt Barad är ”how *matter* comes to matter” (Lykke 2009:101 och Barad 1998:91).

Materiality is a discursive performance of the world, but discursive practices are not reducible to human-based actions. Matter does not serve as a mere support for discourse, nor is it merely the end product of human-based citational practices. Rather, discursive practices are specific material configurations/ (re)configurations of the world through which local determination of boundaries, properties, and meaning are differentially enacted. (Barad 2008:173)

Med begreppet *materiell agens* (agential realist) menar Barad att materia har en egen agens och är aktiv i meningsskapande praktiker. Materialen är en aktiv del i att reglera, forma och skapa föreställningar om materiella kroppar och inte bara diskurser i sig (Barad 2008:174). Barad anser att vi inte får förpassas oss till att se materia som ett passivt råmaterial utan även se hur den är med och formar diskurser (Lykke 2009:102).

The proposed elaboration enables an exploration of the implications of the agential realist ontology beyond those specific to understanding the nature of scientific practices. In fact, agential realism offers an understanding of the nature of material-discursive practices, such as those very practices through which different distinctions get drawn, including those between the “social” and the “scientific.” (Barad 2003:816).

Materiell agens syftar vidare till att det sker en interaktion mellan mänskliga och icke mänskliga aktörer eller agenter. Det binder ihop och synliggör det glapp som finns mellan det sociala och det tekniska interaktionerna. Nina Lykke tydliggör i sin bok *Genusforskning* (2009) hur Barad gör ett tillägg i Butlers teoretisering om hur diskursernas performativitet formar den kroppsliga materian *men* samtidigt ska den kroppsliga materian, enligt Barad, betraktas som en performativ och agerande i sig själv. Med detta menas det att könet (som enligt Butler görs genom normativa upprepningar och performativa handlingar), istället kan förstås som en växelverkan mellan dessa handlingar och kroppsmaterians sätt att bjuda på motstånd (Lykke 2009:102). Uppsatsen syftar till att kartlägga sociala och materiella relationer i samhället. Den materiella agensen ser jag som ett verktyg för att undersöka hur normaten formar materiella hinder, vilket dels aktivisternas motståndsaktioner riktar sig mot och även detta i sig är performativt.

1.7.4 Ahmeds tankar kring nåbarhet

Ahmed talar om människors orienteringar, var vi tar startar i livet och hur vi sedan fortsätter därifrån. Vår startpunkt är det som kommer att skilja oss från varandra och vad som upplevs som *nåbart* för olika människor. Ahmed talar om hur kroppar rör sig och verkar i offentliga rum. Hon berättar om hur en kropp kan röra sig fritt eller vara hindrad. Ahmed menar att institutioner och rum kan vara en förlängning på den vita kroppen. Andra kroppar kan känna sig obekväma i det vita rummet och formar sig och anpassar sig i en strävan efter att känna sig bekväma, någonting som Ahmed menar inte är uppnåeligt (Ahmed 2010:51ff).

Med andra ord kan vithet fungera som ett slags skapare av offentlig trivsel genom att låta kroppar breda ut sig i rum som redan tagit deras form (Ahmed 2010:59)

Ahmeds begrepp vithet rymmer inte heller endast hudfärg utan även intersektioner av kön, sexualitet och funktion (Ahmed 2010:51). På samma sätt som Ahmed menar att vitheten är det normerande i ett postkolonialt teoribygge så utgör cripteorins begrepp normaten det normativa subjektet som alla andra måste förhålla sig till inom det crip teoretiska bygget. Jag kommer att inspireras av Ahmeds resonemang kring vilka kroppar som kan röra sig i vilka rum i denna uppsats.

1.8 Metod och material

Uppsatsen tar avstamp i fem kvalitativa intervjuer med aktivister som har egna erfarenheter av normbrytande funktioner. Materialet analyseras utifrån teorier om motstånd, postmodernitet, queer- och cripteori, materiell agens och tankar kring nåbarhet. Nedan motiverar jag mitt metodval, hur jag gick tillväga under materialinsamlingen samt problematiserar de maktrelationer som uppstår mellan mig som forskare och materialet.

1.8.1 Metodval

Den här uppsatsen syftar till att skildra tillgänglighetsaktivisters levda erfarenheter och därför har valde jag kvalitativa intervjuer som metod. Uppsatsen bygger på semistrukturerade intervjuer som innebar att jag valde att ha relativt få frågor förberedda, en för fast struktur riskerar att missa fenomen som är viktiga för informanterna (Dalen 2007:31). Undersökningen syftade även till att vara explorativ, därav var det också viktigt att inte ha för fasta strukturer då det riskerar att det gav för lite information. Däremot har valde jag att ha en del bekräftande frågor för att minska risken för att min förförståelse⁵ för forskningsfältet ska färga av sig i studien (Ryen 2004:44f).

1.8.2 Materialinsamling

Min första kontakt med studiens informanter började med att jag kontaktade två organisationer i Göteborgsområdet som aktivt jobbar med att synliggöra socialpolitiska frågor rörande tillgänglighetsområdet. Dessa organisationer var Unga rörelsehindrade och Göteborgskooprativet för Independent Living (GIL). Jag informerade deltagarna via epost om vilka områden studien skulle behandla, vilka som har fått ta del av informationen om studien och även att informanterna kunde försäkra sig om full anonymitet. Under själva intervjun så berättade jag om studiens syfte och att informanterna alltid har rätt att dra sig ur undersökningen (Dalen 2007:21ff). Studiens andra tre informanter fick jag rekommenderade för mig av de två

⁵ Mer om min förförståelse för fältet går att läsa under stycket *Positionering och etiska reflektioner* på s. 20

första informanterna. Urvalet blev på så sätt delvis styrt av mig och delvis styrt av informanterna. Det finns även en begränsning av personer att intervjuas då jag dels har valt att begränsa studien till Göteborg och dels för att det inte finns så många aktivister inom detta socialpolitiska område.

Intervjuerna riskerade att påverkas av så mycket mer än de frågor som ställdes. Kommunikationen påverkade av intervjuens struktur, kroppsspråk, och i vilken kontext som intervjun hölls (Ryen 2004:63). Jag lät informanterna få möjlighet att antingen mötte upp mig på ett ställe de själva hade valt eller så ordnade jag ett rum i universitetets lokaler där intervjun kunde genomföras. Eftersom jag även använde mig av en mer öppen intervjuemetod så blir intervjun mer som ett samtal än traditionell intervju, vilket förhoppningsvis medförde en ökad bekvämlighet för informanterna. Jag har flera personliga kopplingar till område funktionsvariationer vilket jag redogjorde för i början av intervjun. Det kan ha påverkat informanternas förtroende för mig då de fick reda på vilka kunskaper jag hade inom ämnet. Risken fanns att informanterna inte redogjorde för allt då de antog att jag redan var medveten om mycket av problematiken, men det kanske också gjorde att informanterna kände sig bekväma och de öppnade upp sig mer.

Efter diskussion med informanterna så beslöt vi oss att det var okej att jag skrev ut namnet på den organisation som de representerade. Däremot valde vi gemensamt att göra allt för att undvika att det ska gå att urskilja kön eller ålder i de citat som uppsatsens analysdel kretsar kring. Detta ser jag som en avgränsning i materialet då uppsatsen inte heller syftar till att undersöka kategoriseringar som kön eller ålder. Men jag anser även att det finns en viss förlust i att inte problematisera kring dessa maktordningar och hur de samverkar med funktionalitet. Alla informanter hade läst uppsatsen innan den publicerades och gett sitt godkännande att anonymitetskravet hade uppfyllts.

Materialet består av fem stycken djupintervjuer som alla har transkriberats i transkriberingsprogrammet InqScribe. Materialet analyseras med hjälp av det teoretiska ramverk som presenterats ovan.

1.8.3 Informanterna

De personer som är intervjuade i min studie har alla en egen erfarenhet av en fysisk funktionsvariation. Personerna har även på något sätt koppling till Göteborgs aktivistscen när det kommer till tillgänglighetsfrågor. De fem deltagarna är mellan 20-60 år gamla och är antingen födda med en funktionsvariation eller så har deras funktionsvariation uppkommit vid senare tillfälle i livet. Några av informanterna använder sig idag av personlig assistans men alla har vid något tillfälle haft det. I de flesta intervjustudier brukar det följa en kort presentation om varje informant med bakgrundsinformation, det är någonting som jag inte kommer att göra i min uppsats då jag anser att det kan riskera att bryta den anonymitetsförsäkran som informanterna har lovat. Däremot så kommer jag att använda mig av fiktiva namn i studien, det syftar snarare till att det ska vara enklare för läsaren att hänga med i analysen än att de ska ge någon beskrivning av informanten ifråga. Jag bedömer det som att den aktivistska scenen i Göteborg för personer med normbrytande funktioner är väldigt begränsad och det skulle kunna gå att genom bakgrundsinformationen gå att utläsa vem som döljer sig bakom ett fiktivt namn. Bakgrundsinformationen kommer skrivas in i analysen tillsammans med citaten vilket ger en direkt inramning i analysen. Intervjuerna tog mellan 50 till 70 minuter. Studiens informanter är:

Karin – intervju 2014-10-30.

Marcus – intervju 2014-10-31

Tove – intervju 2014-11-11.

Elisabeth – intervju 2014-11-13.

Catrin – intervju 2014-11-13.

1.8.4 Positionering och etiska reflektioner

Jag positionerar mig till den postmoderna synen om att det inte går att hålla sig helt objektivt till sin forskning och att mina tidigare erfarenheter kommer att färga av sig på den kunskap jag producerar. Donna Haraway menar att den kunskap som vi producerar inte kan skiljas från den kropp eller individ som skapar den och att vi genom detta måste kunna stå till svars för den kunskap som vi producerar (Haraway 1998:582). Haraway skiljer på att redogöra för sin identitet och att redogöra för sin position. En skulle kunna rada upp alla sina olika identiteter, exempelvis: jag är vit,

jag är kvinna, jag är ung. Det säger en del men samtidigt så är identiteter inte beständiga utan någonting som är föränderligt och kontextuellt bundet. Istället menar hon att vi ska ange våra positioner och hur de förhåller sig till makt. En ska reflektera vad dessa positioner har för betydelse när en möter sitt material och skapar kunskap.

Karin Barron uppmärksammar i sin intervjustudie *Genus och funktionshinder* (2004) som undersöker hur personer med kognitiva funktionsvariationer resonerar kring sex och samlevnad. Barron hävdar att en som forskare måste vara medveten om sin överordnade maktposition gentemot de personer som en intervjuar (Barron 2004:129). Jag instämmer till den del att en behöver reflektera över sin maktposition gentemot informanten, däremot anser jag att de informanter som deltar i min studie är en mer heterogen grupp där personer har olika samhällspositioner utöver sin funktionsvariation. Därför förutsätter varje individuell intervju olika typer av maktförhållanden.

Eftersom jag själv har flera personliga kopplingar till området som rör funktionsvariationer så måste jag även ta hänsyn till detta. Jag har arbetat som personlig assistent i flera år och specifikt kring opinionsbildande av lagen om personlig assistans. Jag har självupplevda erfarenheter genom mitt arbete att bli nekad att åka med spårvagnen eller att få komma in på restaurang likt det som aktivisterna beskriver under våra samtal. Under flera år har jag byggt upp en irritation om otillgängligheten i både det fysiska och sociala samhällsrummet för personer med funktionsvariation. Denna irritation är det som drivit mig att vilja skriva den uppsats. Min solidaritet med dessa frågor skulle kunna påverka min tolkning av resultatet då jag skulle kunna använda min förförståelse inom ämnet utan att ha fått den informationen bekräftad (Dalen 2007:18). Därför har det varit viktigt att innan intervjuerna kartlägga min förförståelse inom ämnet så att jag i intervjuerna har kunnat ställa kontrollfrågor som kan bekräfta eller dementera dessa. Den personliga anknytningen till forskningsområdet kan ses som både negativ och positiv. Negativ ur den bemärkelsen att min personliga involvering kan göra att jag har svårt att distansera mig från min subjektiva uppfattning av ämnet. Däremot går det också att ses som positivt då det kan ge ett förtroende för mina informanter att jag är väl insatt i ämnet och kan leda till att mina informanter öppnar upp sig mer (Dalen 2007:12). Eftersom jag som tidigare nämnt inte tror att en kan producera objektiv kunskap så

anser jag att det är viktigt att jag reflekterar över mina tidigare erfarenheter och hur det påverkar mina tillvägagångsätt och resultatet för studien.

2. Analys

För att enklare kunna utläsa det som mina informanter gemensamt upplever som en problematisk verklighetsbild så har jag valt att lägga upp analysen efter teman snarare än utifrån vem som berättar. Analysen har således mynnat ut i fyra olika teman:

Fysisk tillgänglighet i det sociala rummet, Tystnaden, De andra och Olika villkor. I huvudsak så kommer jag att varva presentation av empirin med egna resonemang underbyggda av exempel från intervjuerna och argument från den teori som redogjordes för i kapitlet *Teoretiska perspektiv*.

2.1 Fysisk tillgänglighet i det sociala rummet

Alla informanter i intervjustudien är samstämmiga över att det fysiska rummet är ett av de största utmaningarna och problemen för personer med normbrytande funktioner. Västra Götalands kollektivtrafikbolag Västtrafik är en tydlig måltavla för aktivisternas aktioner och irritation. De berättar att Västtrafik har ett regelverk om att endast en till två rullstolar färdas samtidigt i en spårvagn. Informanterna har flertal gånger påpekat för Västtrafik att detta är en problematik varpå Västtrafik att de ska se över problemet och sedan återkopplar de aldrig om några insatser görs eller inte. Informanterna menar att de upplever att bolaget är nästintill omöjliga att samarbeta med och som ett uttryck för sitt missnöje har aktivisterna skapat en aktion som har fått mycket uppmärksamhet. Aktionen innebar att ett dussintal aktivister som använder rullstol ockuperade en spårvagn. Spårvagnsaktionen ägde rum i Göteborg i oktober 2012 (Nyström 2012), sedan dess har ett tiotal liknande aktioner utförts. En av informanterna säger:

Att man inte kommer på alla spårvagnar och dessa regler att man bara får åka två stycken [...] att bli avslängd från en spårvagn känns ändå ganska förnedrande tycker jag. [...] kommer man inte fram rent fysiskt så är det ju svårt att vara med och förändra folks attityder överhuvudtaget (Tove, intervju 2014-11-11).

Det materiella rummet går, genom teorin om materiell agens, inte att se som en isolerad arena, ett blankt blad som vi endast tillskriver egenskaper. Rummet är även en aktiv skapare av det sociala rummet. Det materiella och sociala rummet klibbar fast i varandra, förutsätter varandra och är oskiljaktiga – en komplex relation med flera aktiva agenter (Lykke 2009:101). Spårvagnen och dess (inte alltid fungerande) egenskaper som rullstolsramper, utrymme i vagnen, utrop och stoppknappar symboliserar det som Barad kallar för materiella agenter (Barad 2008:174). Trots att vi kan se dem som någonting som endast existerar i samhällsrummet så är det även dessa agenter som är meningsskapande för rådande diskurser. Bakom denna materia finns det olika utformare, flera subjekt med flera verklighetsuppfattningar, dessa utformare delar alla en hegemonisk normativitet (Mc Ruer 2006:170). Subjektens uppfattningar om hur en spårvagn ska vara formad utgår ifrån normativa uppfattningar om vilka funktioner som behövs och inte behövs. Utformaren tillika normaten är en aktiv part i att dels utforma de materiella delarna och införlivar dessa med en agens, dels en förlängning av sin egen agens. På så sätt formas det offentliga rummet utifrån normatens behov och föreställningar om vilka funktioner som anses nödvändiga. Materialen, här som spårvagnarna, blir då en aktiv del i att reglera, forma och skapa föreställningar om materiella kroppar och inte bara diskurser i sig (Barad 2008:174). Hindren är fysiska men skapade av sociala föreställningar, detta illustrerar hur de materiella och sociala hindren är oskiljbara från varandra.

Att inte kunna åka med en spårvagn och att ständigt känna stress kring att vistas i det offentliga rummet skapar en skavande känsla. Att inte kunna sträcka ut sig och nyttja alla samhällsfunktioner. Normaten behöver inte ens reflektera hur hen ska gå på en spårvagn eller vart hen kan sitta på vagnen, normatens privilegier är att inte behöva känna att en skaver i det offentliga rummet då det rummet redan är skapat av normatens hegemoni. Ansatsen är inspirerad av Ahmeds diskussion kring hur vissa kroppar rör sig fritt obehindrat i samhällsrummet. Jag nyanserar Ahmeds begrepp om vithet med McRuers begrepp normaten och visar på hur normativa subjekt förlänger sig ut i hela samhällskroppen (Ahmed 2010:59 och McRuer 2006:7). Personer med normbrytande funktioner kan inte sträcka ut sig i det samhälleliga rummet då materiella och sociala hinder står i deras väg. Diskrimineringen har blivit institutionaliserad i samhällskroppens olika organ vilket premierar normaten och gör funktionsvarierade till De andra (jfr Ahmed 2010:51). Det är ständigt de

funktionsvarierade som har ögonen på sig och som måste anpassa sig efter normatens institutionaliserade form. Att som Tove beskriver i citatet ovan behöva gå av en vagn bekräftar att hon är malplacerad i situationen att åka spårvagn. Att behöva avlägsna sig från vagnen bekräftar att det samhälleliga rummet är tillverkat för och av normaten (Ahmed 2010:60). Det är också när tekniken fallerar och en blir avisad som en påminns om hur platsen är byggd efter idealet om den gående människan och att de offentliga transportmedlen är utformade för att köra normaten från en plats till en annan (Oliver 1993:23). Det är också genom tystnaden för detta som normatens maktposition befast och/eller stärks. Den som avviker från normaten behöver ständigt reflektera och ifråga sätta sin samhällsposition medan normaten aldrig riktigt behöver möta sin subjektposition då den är självklar och bara finns där. Personer med normbrytande funktioner behöver använda olika typer av strategier för att minska det skav som uppstår mellan sociala och fysiska tillgängligheten. Flera informanter berättar hur de brukar få instruera andra passagerare att de inte får gå på rampen som fälls ut från spårvagnen, att de ibland väljer att inte åka i rusningstrafik då de är extra utsatta då om tekniken skulle krångla eller att de helt enkelt väntar på nästa vagn ifall rampen inte fungerar på den första istället för att be föraren ta fram den manuella rampen. Att för att tillrättavisa sin position i förhållande till normatens och för att minska hur ens kropp skaver mot samhällskroppens.

Att ockupera spårvagnen handlar om en medveten motståndsstrategi där aktivisterna aktivt försöker ändra maktrelationen mellan dem och de ansvariga för kollektivtrafiken i Göteborgs stad. Aktivisterna bryter den tystnad som hela tiden bekräftar normaten och visar på det dagliga maktutövande som de utsätts för. Spårvagnen blir här en symbol för hur normativa föreställningar genomsyrar och inkorporeras i hela samhällskroppen där endast vissa premieras.

[...] det är någon av tidningarna som har sagt att det inte hör till deras allmänna intresse, så vi ska inte höra av oss dit, vi bara "okej!". Jo och då hade i alla fall en medresenär hört av sig [Till Göteborgs posten] "jag såg just det här" så gjorde de ett reportage kring det och sedan typ två dagar senare så kom det en ny tidningsartikel så stod det typ såhär "att oj det var inte meningen att göra en stor grej, vi läser på universitetet till arbetsterapeuter och sitter inte alls i rullstol så skulle vi testa det en dag och då blev vi utslängda" så då förklarade dem det så "men nu har vi fått uppleva hur det kan vara att sitta i rullstol". Sen skrev GP eller GT nu att "i och med att dem två arbetsterapeuterna förnekelse så ska Västrafik testa om reformen" och

man bara: "här har vi kämpat och kämpat med våra aktioner och allt så är det två arbetsterapeuter som får uppmärksamhet" (Karin, intervju 2014-10-30).

Karin beskriver ovan hur två rullstolsanvändare blir uppmärksammade av en annan resenär då de inte fick fortsätta sin resa med spårvagnen. Resenären hörde av sig till en tidning och fallet blev uppmärksammat. Som Karin uttrycker så väger normatens ord och handlingar mer än det aktioner som de under en längre tid har iscensatt. Normaten självutnämner sig till företrädare för personer med normbrytande funktioner. Flera av informanterna beskriver hur de förr blev inbjudna att sitta med i olika råd som rörde tillgänglighetsfrågor och det var någonting som en skulle vara nöjd och tacksam över. Detta visar på hur normaten har ett större utrymme att göra motstånd mot makten än vad den med normbrytande funktioner har då normaten besitter fler maktresurser (Lilja och Vinthagen 2009:37). Aktivisterna har ett flertal gånger gjort motstånd med mindre resultat, men när normaten kommer in och företräder och definierar behoven så ska genast problemen försöka lösas. Jag kommer i kommande analysavsnitt att diskutera vem eller vilka det är som har utrymme att göra ett faktiskt motstånd.

2.2 Tystnaden

I Sverige idag så lever ungefär 1,6 miljoner människor⁶ med en typ av funktionsvariation (SCB 2013). Studiens informanter berättar om hur många människor i samhället som berörs av deras kamp och hur det också motiverar dem att fortsätta kämpa. Däremot ser de det som ett problem att de är en begränsad skara som faktiskt kan aktivera sig och göra motstånd.

Det är ju bara en liten klick som är stark också. Gemene man som har assistans eller lever med assistans är en väldigt tyst grupp ändå. Det är ett fåtal som är starka som orkar gå ut och agera som orkar skriva, som gör sådant som verkligen kommer ut på

⁶ SCBs definition av funktionsvariation innefattar personer med: syn -eller hörselnedsättning, tal- eller röstproblem, rörelsenedsättning, allergi eller någon form av psykisk funktionsnedsättning. Det kan också vara att man har diabetes, hjärt-lungproblem, mag-tarmsjukdom, psoriasis, epilepsi, dyslexi eller något liknande. Detta är i sig är också en definition på normaten i sig då dessa kategoriseringar är det som avviker från densamme.

media och på bloggar och såhär liksom. Det är en väldigt liten klick pratar om, det är ingen stor klick alls.

(Catrin, intervju 2014-11-13).

Den amerikanska antropologen Cindee Calton argumenterar för att avvecklingen av institutioner för personer med funktionsvariation har lett till att klassfrågan i och maktrelationerna inom gruppen för personer med funktionsvariationer har blivit allt mer relevant. Hon beskriver hur medelklassfamiljer skriver fram berättelser om sina barn som lever med normbrytande funktioner, inte endast för att berättelserna är viktiga utan just för att de kan. Calton menar att det är just denna medelklass som kan mobilisera sina resurser och kapital för att ta plats i den offentliga debatten (Calton 2010:853). Caltons tes handlar inte om huruvida avvecklingen av institutioner var positivt eller negativt utan hon vill belysa det faktum att olika typer av kapital ger olika förutsättningar att synliggöras och kunna göra motstånd.

Sociologerna Grönvik och Söder arbetar med att lyfta in flera maktdimensioner i teoretiseringen kring funktionsvariationer. De beskriver hur personer med etnisk minoritetsbakgrund exkluderas från inflytande i samhället överlag och att då även erfara en funktionsvariation försvårar det utrymmet en har för inflytande.

Marginaliseringsprocesser bygger på en interaktion mellan samhällets inbyggda förutsättningar och de individuella förutsättningarna en människa har. Att vara involverad i flera marginaliseringsprocesser samtidigt minskar personens utrymme till inflytande i samhället (Grönvik och Söder 2008:94). Om en på flera sätt avviker från normaten minskar ens förutsättningar för motstånd. Detta ger ett upphov till att rikta ljuset på normaten och att definiera han som: man, vit, medelklass och funktionsduglig.

Men sen är det ju också det att kollar man på de traditionella förbunden det är ju väldigt mycket baserat på ideella krafter man kanske inte har den tiden, den orken, eller den kunskapen heller. Samtidigt så är det ju svårt att vara med på allting jag menar har man en funktionsnedsättning, kroppen kanske inte orkar med, du kanske inte har tillräckligt assistans så du får välja mellan olika aktiviteter, lokalerna ni samlas i kanske är otillgängliga, svårt att ta sig dit för kollektivtrafiken är piss, färdtjänsten funkar inte, så det är väldigt många hinder på vägen som gör det möjligt för dig att samlas på ett ställe eller att vara engagerad bara kunna uttrycka dina

demokratiska rättigheter. Och det är ju någonting som andra grupper inte stöter på i den utsträckningen eller på samma sätt. Så det är väldigt många hinder på vägen som gör det svårt (Marcus, intervju 2014-10-31).

Marcus ovan beskriver flera hinder, såsom assistans, lokaler, kollektivtrafik, färdtjänst som står i vägen för att kunna engagera sig. De flesta av hindren han tar upp är av en materialistisk karaktär. Som nämndes ur förra analysdelen så går det inte att skilja på materiella och sociala hinder utan de sker i en ständig interaktion med varandra. Vilka är det då som orkar göra motstånd? Vad krävs för att faktiskt kunna bli en aktivist?

Maktens tydligaste uttryck är dess resurser/tillgångar såsom; pengar, kunskap, status, vilja och karisma. Dessa manifestationer skulle kunna ses som redskap för maktproduktion (Lilja och Vinthagen 2009:37). Som både Calton, Grönvik och Söder beskriver så är olika typer maktrelationer central i frågan vem och på vems premisser det finns utrymme att göra motstånd. Maktteoretikern Foucault påpekar att där makt finns så finns det även motstånd (Foucault 1976:121). Alla kanske har möjlighet att göra motstånd men endast vissa har resurser för att få utrymme att iscensätta motstånd. Att endast vissa av dessa 1,6 miljoner människor med funktionsvariationer faktiskt engagerar sig i kampen för tillgänglighetsfrågor beror på flera olika saker men det går att konstatera att kapital såsom klass och etnicitet är väsentliga för hur en faktiskt *kan* mobilisera sig.

Personer med normbrytande funktioner har systematiskt undanhållits från flera resurser som krävs för att kunna införskaffa sig makt. Marcus beskriver hur mycket baseras på personers ideella välvilja där kanske en varken har tid, ork eller kunskap. Den mobilisering och de resurser som krävs för att kunna utöva sig av motstånd har begränsats på grund av de bristfälliga resurser som har funnits att tillgå för tillgänglighetsrörelsen. De har istället behövt lita på personers individuella kapital vilket har resulterat i att en stått nästintill chanslös att överrösta normaten som besitter allt flera resurser.

Dagens produktion- och konsumtionssamhälle förutsätter att en ska ha en normativ kroppsformåga för att kunna arbeta. Samhällets alla institutioner är uppbyggda kring en obligatorisk kroppsfunktion där alla antas kunna prestera inom samma ramar

(McRuer 2006:9 jmf Oliver 1990:26). Att leva med en normbrytande kroppsfunktion däremot hindrar en från att sträcka ut sig i det offentliga rummet och hindrar en från att skaffa sig normatens ”maktkapital”. När en inte får utrymme att införskaffa sig makt är även utrymmet att göra motstånd mot normaten även begränsad.

2.3 De Andra

När det gäller identitetsskapande använder sig cripteorin det queerteoretiska och butlerianska begreppet performativitet. Normativa identiteter skapas genom att individer ständigt försöker uppträda som det funktionsfullkomliga idealet. Samhället kan liknas vid en scen där medborgarna spelar upp/framträder i sin normativa och normerande identitet. Likaväl som att en person inte är sitt kön utan att kön *görs* genom upprepande performativa handlingar (Butler 2006:216), så är en person inte funktionsvarierad utan *görs* funktionsvarierad i interaktion med normatens materialitet (McRuer 2006:36f). McRuer poängterar dock skillnaden mellan att bli gjord till funktionsvarierad till att aktivt ta sig ett, vad han kallar, medvetet funktionshinderskap. Utifrån denna position är det möjligt att ifrågasätta den funktionsfullkomliga normen. Det är en identitet och en politisk positionering utifrån vilken normaten konfronteras och kritiseras. Det medvetna funktionshinderskapet är dock tätt knutet till en levd och erfaren funktionsvariation vilket alla studiens informanter har.

Att jag vill liksom få leva och vara den jag är och inte vara den jag är trots min funktionsnedsättning eller jag vill inte såhär höra att jag är duktig på grund av att jag har en funktionsnedsättning. Alltså hela bilden av när folk ser på mig så ser dem en rullstol liksom och sedan en liten människa där i [...] det blir så stor vikt i att personer med funktionsvariationer bara är sin variation [...] (Karin, intervju 2014-10-30).

Karin pekar på hur hon ”endast” är sin variation. Kroppen och det synliga blir väldigt centralt i avseendet fysiska funktionsvariationer. Användandet av rullstol gör att kroppen avviker och blir markerad, samtidigt som en blir osynliggjord (Malmberg 2012:194). Den kroppsliga och normativt funktionella kroppen upprätthålls och reproduceras genom och i flera olika komponenter, men bland annat genom det fysiska rummet och språket. Malmberg menar att det som karakteriserar den

kroppsliga normen är att den är frisk, luktar gott, är vit och implicit är man och heterosexuell - med andra ord en normat. Det som även beskriver normativa kroppen är att den är självständig och bemästrad av sin ägare (Malmberg 2012:197). Att inte anses kunna styra över sin egen kropp upplevs vara det samma som inte ha makten över den och då inte heller sitt eget liv. Att då inte kunna bemästra sin kropp eller använda en rullstol exempelvis gör en till den Andre och till den avvikande. Den materiella kropp som avviker från denna normativa dimension av vad en kropp ska vara får endast finnas till och sträcka ut sig inom vissa rum. I det samhälleliga rummet gäller det att ständigt vara disciplinär och försöka underkasta sig den rådande normen (Lilja och Vinthagen 2009: 34f). Karin syftar till hur hon görs till sin variation utan att själv få bestämma över sin identitet, utan maktlösheten att inte kunna mästra sin egna kropp står över det bestämmandet. Flera av informanterna beskriver hur dem ofta målas upp som hjältar i vardagen. Aktivisterna berättar om hur TV-program skildrar funktionsvarierade som förebilder och höjer dem till skyarna, att de klarar av vissa saker ”trots” deras normbrytande funktioner.

Ja men det är väl att just det att vi inte blir sedda som fullvärdiga medborgare, du vet har samma drömmar, visioner vill ta del av samhället fullt utan det finns ju fortfarande perspektivet, vård och omsorg, att man är sjuk att man är lite grann en belastning att man, att man är verkligheten dem. Dem som är lite nöjda med att bo på en institution och så kommer det en person och klinkar på en gitarr på fredag och man gör en utflykt på onsdag. Man är ganska nöjd med det (Marcus, intervju 2014-10-31).

Marcus fortsätter i samma spår med att beskriva hur personer med normbrytande funktioner inte ses som individer med egna intressen utan blir en kollektiv grupp som är nöjda med att bo på en institution, att ha fasta återupprepande rutiner i vardagen och sedan även vara nöjd med detta. Marcus säger också att personer med normbrytande funktioner ofta ses som sjuka, veka och behöver ständig hjälp och vård. Dessa två identitetspositioner verkar vara de som erbjuds för informanterna. Antingen så är en hjälte eller så är en ett offer. Butler menar att de performativa praktikerna sker genom att en citerar verkliga normer och förkroppsligar dessa, genom att citera dessa så reproduceras även verkligheten (Butler 2004:216). Genom den förståelsen så kan en se hur funktionsvarierade upprätthålls som en del av de andra, de som bryter och står utanför normen. På samhällets scen så spelas det dagligen upp flera olika

identitetspositioner som normaten kan inta medan den funktionsvarierade begränsas till att vara antingen en hjälte eller ett offer och däremellan finns det ingen annan skala.

Funktionsvariationer skapas och görs inom bland annat den språkliga diskursen som i enlighet med den postmoderna teorin är en aktiv aktör i skapandet av vår verklighetsbild (Lundberg 2008:25). Butler poängterar vidare hur språket utgör en aktiv och handlingskraftig praxis som resulterar i materiella effekter. De materiella effekterna går återigen att koppla till Barads begrepp om materiell agens som redogjordes för i ett av de tidigare analyskapitlen.

[...] nu känns det som att vi i funkisrörelserna har börjat fatta att vi måste kämpa tillsammans och ju mer vi syns så lär vi, alltså det är fortbildning för svenska folket. Att varje gång vi får in en debattartikel eller varje gång vi syns ute och på nyheterna så väcker vi väl någon ny tanke liksom, förr syntes vi inte lika väl. Det är väl att vi tar plats mer tänker jag, det är på det sättet vi försöker få plats (Elisabeth, intervju 2014-11-13).

Informanterna upplever att de blir subjektiverade och inte själva har makten att definiera sig eller sina behov. De väljer de att ta sig an det som McRuer kallar för ett medvetet funktionshinderskap och gör ett avsiktligt, riktat och aktivt motstånd. De olika motståndsstrategier som aktivisterna använder sig av har som mål att försöka ändra sin subjekt- och identitetsposition. Genom att synas i sammanhang där de vanligtvis inte brukar synas, såsom i nyheter, debattartiklar och aktioner innebär att en ”tar plats” vilket minskar maktens grepp om dem genom att de skapar nya positioner än de som makten ha tillskrivit dem (Foucault 1982/1986:185f). Jag tolkar detta genom Foucault att det är så här normer ändras, när en omdefinierar, utvidgar och tänjer på normernas gränser. En producerar nya villkor och motsätter sig reproduktionen av de gamla.

2.4 Olika villkor

Aktivisterna rör sig och jobbar med olika typer av motståndsaktioner på flera olika samhällsarenor. Varje arena förutsätter olika maktrelationer och ger där med även olika mycket utrymme för motstånd då olika arenor förutsätter skilda typer av

agentskap (Lilja och Vinthagen 2009:54). Vissa kapital och egenskaper värderas olika i olika kontexter; allt beroende på vilka resurser som legitimeras i sammanhanget och vilka egenskaper som upphöjs anses vara viktiga.

2.4.1 Politiska arenan

Flera av studiens informanter rör sig och är aktiva inom den politiska arenan. De har dels varit aktiva i de formella politiska rummen exempelvis som rådgivare men de har även varit en del av de informella scenerna såsom politikerveckan i Almedalen. Inom den politiska arenan handlar aktivisternas motståndsstrategier om att ifrågasätta normaten.

Jag tror det är det här att, för det brukar ju alltid vara så när en grupp tar för sig då kommer alltid motstånden. Vår grupp har ju då alltid varit en ganska beskedlig grupp (Catrin, intervju 2014-11-13).

Catrin beskriver hur personer med normbrytande funktioner har setts som en beskedlig grupp. Jag tolkar det som att hon menar att personer med normbrytande funktioner har gett vika för normatens villkor, att de har fogat och format sina egna behov inom normatens mall. Aktivisterna beskriver hur de tidigare jobbat inom de olika typer av politiska råd som de blivit inbjudna till men alla är överens om att det inte lett till någon förändring och att de nu istället har börjat mobilisera sig på andra sätt.

AnnaSofia: Vad har ändrats från att som du säger, sitta i politikernas knä, till att vara ute på gator och till att få rätt mycket media?

Marcus: Den uppdämda ilskan, någonstans så rinner den över. Sen tror jag att vi genom våra aktioner har stärkt ganska många att man har varit lite banbrytande gentemot det traditionella arbetet (Marcus, intervju 2014-10-31).

Under 2014 års Almedalsvecka⁷ bjöd Utopia i samarbete med GIL in till fest där det bjöds på ”en vanlig CP-öl”. Lanseringen av ölen motiverades med att: ”Funktionsnedsatta drabbas ständigt av ifrågasättanden. Inte minst i barer, på restauranger och klubbar. Det kan röra sig om något så enkelt som tillåtelsen att få dricka öl” (GIL 2014). Att jobba på detta sätt med att illustrera sitt motstånd mot normaten är vad Marcus menar är ett banbrytande sätt att arbeta på. Aktivisterna har slutat vara ”beskedliga” och att ”sitta i politikernas knän” till att istället göra oväntade och uppseendeväckande motståndsaktioner. En annan motreaktion på omgivningens snällhet var 2012 års lansering av ”CP-dockan”. Dockan är liten med ett normbrytande utseende skickades ut till alla stora nyhetsbyråer i Sverige och fick stor medial uppmärksamhet. På dockans kartong stod det: "Hon varken svär, har sex, dricker sprit eller bajsar. Så mycket bättre en ett vanligt CP" (GIL 2014).

Detta speciella sätt att mobilisera sig går att återigen sammankoppla med den queera rörelsens motståndsstrategier där en tog tillbaka det som ansågs vara kodat på fel sätt av normaten (Lilja och Vinthagen 2009:180). Att dockan varken, svär, har sex eller dricker sprit spelar på hur människor med normbrytande funktioner särbehandlas och hela tiden riskerar att ses som barn. Socialpsykologerna Leisener och Mills skriver om hur implicita attityder associerar personer med normbrytande funktioner till barn och hur barn ska bemötas. Artikeln visar på hur normaten talar högre och långsammare till personen med normbrytande funktioner än andra. Leisener och Mills beskriver också att om en person med normbrytande funktioner umgås med en som klassas tillhöra majoritetssamhället så kommer folk att prata med den funktionsvarierade individen genom normaten (Leisener och Mills 1999:2083). Att behandla någon som är funktionsvarierad som ett barn behöver inte betyda att en har en negativ attityd mot denne, däremot så görs här ett särskiljande mellan vem som är normat och vem som är den andre. Att bli bemött med samma attityder och ord som ett barn reproducerar seendet av personer med normbrytande funktioner som icke fullvärdiga medborgare. Genom att aktivisterna själva bestämmer hur de vill uppfattas när de är på krogen och tar kontroll över situationen så förskjuts och luckras även maktrelationerna upp.

⁷ Almedalsveckan är ett politiskt arrangemang som anordnas varje år i Visby på Gotland. Där deltar alla de svenska politiska partierna men även olika intresseorganisationer och företag för att tillsammans diskutera politik.

Aktivisterna vänder sig här aktivt från det obligatoriska idealet och visar på alternativ och andra subjektpositioner som är möjliga att inta genom ett medvetet funktionshinderskap (McRuer 2006:158).

2.4.2 West pride

Medan den teoretiska nivån av queer- och cripteori gifter sig väl så verkar de båda aktiviströrelserna inte alltid ha utrymme för varandra. Informanterna berättar om hur de upplevt funkofobi⁸ inom den queerrörelsen men även om en homo- och transfobi som finns inom tillgänglighetsrörelsen.

Där handlar det om att många ser [...] en person i rullstol väldigt mycket och då kan man inte [...] Många tänker väl att man kan väl inte bryta mot flera normer just när det gäller HBTQ (Tove, intervju 2014-11-11).

Tove beskriver hur hon inte känt sig insläppt i queera kretsar då hon använder rullstol. Hon redogör för hur det ses som omöjligt att bryta mot flera samhällsnormer samtidigt. I *Handikapprörelsens alternativrapport om FNs internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter* (2008) beskriver de hur personer med normbrytande funktioner inte bemöts som en individ utan istället bemöts utifrån föreställningar om hur den kollektiva gruppen funktionsvarierad antas vara. Detta leder till att personer som inte uppfyller det funktionsfullkomliga idealet avkönas och avsexualiseras (Handikappförbunden 2008:19). Denna subjektivering av funktionsvarierade är det, som jag tolkar det, aktivisterna motsätter sig när de syns och hörs på den queerpolitiska arenan. McRuer beskriver hur en kan anta sig crip som en identitetsposition där en kan identifiera och göra motstånd mot majoritetssamhället för att motsätta sig funkofobin (McRuer 2006:34). Unga rörelsehindre gick under parollen ”Gå eller rulla – alla vill knulla” på 2014 års West Pride i Göteborg. Aktivisterna erbjöd besökarna att ”ta en cripse”, att äta ett ”crip-piller” för att bli

⁸ Ordet kommer in Svenska Akademiens ordlista (SAOL) 2015 och är en effekt av aktivt lobbyande från bland annat Unga rörelsehindre. Ordet syftar till fördomar mot personer med funktionsvariationer, fördomarna kan liknas med homofobi, sexism och rasism (Unga rörelsehindre 2014)

av med sin funkofobi och en kunde tävla om att vinna en dejt med ”äkta crip” (Unga rörelsehindrade Göteborg 2014). Rent praktiskt så delades en pin⁹ ut med en bild som är en sammanslagning av symbolen för transpersoner och symbolen för rullstolsanvändare. Denna nya symbol vilar mot regnbågens färger. Att skriva in sig i queerrörelsen och redogöra för sina rättigheter inom den gör att glappet mellan de båda minskar. Även här använder sig aktivisterna sig av ett medvetet funktionshinderskap som motståndsstrategi för att belysa vilka fördomar som finns mot personer med normbrytande funktioner. Här jobbar en med andra strategier än på den politiska arenan där en riktar sig till samhället i stort, medan en här riktar kritiken till en viss grupp, som i sig inte kanske betecknas som normaten och men samtidigt besitter fler maktresurser än de inom den cripa rörelsen.

2.4.3 Språkliga arenan

Att leka med och ta tillbaka språket är någonting som karakteriserar och utmärker både queert och crippt motstånd. Funktionsvariationer skapas och görs inom bland annat den språkliga diskursen som i enlighet med den postmoderna teorin är en aktiv aktör i skapandet av vår verklighetsbild (Lundberg 2008:25). Aktivisterna som deltar i studien berättar om hur de använder språket som en motståndsstrategi för att väcka samhällets uppmärksamhet.

Ja vi använder väldigt mycket såhär ”Crip is hip” och sånt som är laddade ord så, men för att dem har blivit laddade på fel sätt och blivit fråntagna. Alltså CP är ju ett sånt jävla fult ord som inte ska vara ett fult ord det ska ju inte vara laddat behöva säga att man har en CP skada, ”åh är du dum i huvudet liksom”, det är ju helt fel innebörd! Och det är ju mer att vi vill ta tillbaks de orden [...] och om man använder de orden så ”aaah” det blir ju lite så såhär ”va vadå CP?” det väcker såhär samtal och tankar hos människor (Karin, intervju 2014-10-30).

Likt den queera rörelsens motståndsaktioner så vänder sig den cripa rörelsen från det tidigare traditionella sättet att jobba. Istället för att endast jobba med politisk påverkan så går ut i det offentliga rummet och tar sig den plats som en så länge försökt göra anspråk på inom de politiska rummen (Ambjörnsson 2006:23). Informanten Marcus

⁹ Samma pin som pryder omslaget till denna studie

beskrev tidigare att medlemmar ur olika tillgänglighetsförbund förr satt i politikernas knä och att de nu istället jobbar med att vända sig mot majoritetssamhället och ta plats istället för att assimilera och anpassa sig till normatens villkor (Lilja och Vinthagen 2009:180). Flera andra informanter instämmer i att de har tröttnat på att sitta med i olika politiska råd då de inte upplever att politiken inte utformas efter deras villkor och att någon annan än dem själva definierar vilka behov som finns. En strategi som aktivisterna använder sig av för att göra motstånd är att inta den språkliga arenan. Att återta ett ord som CP, som tidigare (och fortfarande är) negativt laddat, innebär att bryta mot den tolerans och det traditionella sätt som tillgänglighetsrörelsen har jobbat med. Jag väljer att kalla detta för en del i flera *crippa strategier*. Crippa strategier syftar till att göra motstånd och konfrontera normaten och det funkofobiska samhället utifrån sitt medvetna funktionshinderskap. Benämningen inspireras av begreppet queera strategier som syftar till queerrörelsens sätt att delvis kritisera det heterosexistiska samhället, men även att kritisera de strategier som homorörelsen dittills framför allt använt sig av, där förhandlingar med och samtal med myndigheter varit mer centralt. Valet av begreppet queer signalerar ett brott mot en strävan efter acceptans och tolerans. Istället vill man konfrontera majoritetssamhället med teatrala direktaktioner och slagord som ”We are here, we are queer, get used to it” (Lilja och Vinthagen 2009:180).

Jag frågar informanterna om det kan vara problematiskt eller kanske stötande för någon med en CP-skada att använda sig av uttryck som ”CP-öl” och att dessa teatrala aktioner kan få motsatteffekt. De förklarar att det är helt tvärtom. De vill fylla ordet med positiv innebörd och inte låta de gamla betydelserna ligga kvar. Butler menar att språkhandlingar är performativa (Lykke 2009:65). Genom att använda sig av ordet CP innebär en omförhandling av ordets innebörd och en förskjuter maktrelationen mellan de som blir subjektiverade och normaten. Kultur- och genusvetaren Anna Lundberg beskriver i sin bok *Allt annat än allvar* (2008) hur en kan fylla ord med ny innebörd som en strategi att komma bort ifrån de hierarkiseringar av ord som är med och skapar och återskapar samhällsnormer (Lundberg 2008:28). Med synen på att språket är verklighetsskapande och en del i att producera och reproducera normer så kan återtagandet av ord som en motståndsstrategi där en vill förskjuta och ändra normen.

Det händer ju ganska mycket saker och man får kontakt med varandra i sociala medier nu är ju inte avståndet, om någon människa som tänker som jag uppe i Umeå någonstans jag menar nu spelar ju inte avståndet någon roll, förut kunde vi ju existera utan att vi visste om varandra eller träffades en gång vart femte år på någon konferens, men så är det ju inte nu. Nu kan man ju skriva saker tillsammans, agera tillsammans och stödja varandra (Catrin, intervju 2014-11-13).

Som tidigare nämnt så förutsätter olika arenor olika typer av motstånd. Catrin beskriver hur intåget av sociala medier har varit en stor fördel i att mobilisera rörelsen och i att göra motstånd. Genom att använda sig av en dator eller mobiltelefon så kan en komma bort från de samhälleliga fysiska hindren. Sociala medier kan ses som en förlängning av det offentliga rummet där människor rör sig, vissa mer fritt än andra (jmf Ahmed 2010). Jag tolkar informanterna som att de kan röra sig mer fritt i sociala medier än i det offentliga rummet, där personer med fysiska normbrytande funktioner ständigt blir hindrade av att normaten är en förlängning av materian. Därför kan språket som en motståndsstrategi ses som väldigt fördelaktigt för rörelsen och deras påverkansarbete.

3. Sammanfattning och slutdiskussion

Denna uppsats har syftat till att lyfta fram fem aktivisters verklighetsbeskrivningar om hur det (o)tillgängliga samhällsrummet är uppbyggt. Vilka normer finns och vilka typer av strategier har aktivisterna använt sig av för att göra motstånd. Syftet har även varit att visa på olika maktrelationer och vilka som ges utrymme att göra motstånd. Studien har även undersökt hur språket har kunnat kopplas till motståndsstrategier.

För att kunna svara på uppsatsen frågeställningar har analysen varit indelad i fyra olika teman; *Fysisk tillgänglighet i det sociala rummet*, *Tystnaden*, *De andra* och *Olika villkor*. Studiens material har bestått i fem stycken djupintervjuer med aktivister som har egna erfarenheter av normbrytande funktioner. För att kunna analysera materialet har motståndsteori varit den övergripande teoribildningen med en positionering i det postmoderna fältet tillsammans med queer- och cripteori. Materiell agens och nåbarhet har även varit teoretiska verktyg för att kunna undersöka materialet.

Studiens informanter har varit samstämmiga om att frågor kring fysisk (o)tillgänglighet är en stor orsak till att personer med normbrytande funktioner systematiskt exkluderas från samhället. En av de stora svårigheterna har handlat om att inte fått tillgång till de publika transportmedlen såsom spårvagnar och bussar. Studien kommer fram till att det materiella rummet är skapat av en norm och att dennes normativa föreställningar synliggörs och bekräftas genom den otillgängliga kollektivtrafiken.

De som kan göra motstånd är det som besitter maktresurser, någonting som personer med normbrytande funktioner systematiskt har underhållits under lång tid. Även inom tillgänglighetsrörelsen finns det endast vissa som har tillräckligt med resurser för att göra motstånd. Kategoriseringar som etnicitet och klass i intersektion med funktionsvariationen.

Studien visar hur informanterna uppmärksamma normaten genom att ockupera spårvagnar, skriva debattartiklar, synas i oväntade sammanhang och utföra aktioner. Det framträder i studien att aktivisterna använder olika typer av motståndsstrategier beroende på vem eller vilka en vill påverka. På den politiska arenan använder aktivisterna sig dels av ett medvetet funktionshinderskap i syfte att möjliggöra nya identitetspositioner och att återta makten att få definieras själv. Denna strategi syftar till att konstruera alternativ till de positioner som normaten har tillskrivit dem vilket leder till att nya subjekt skapas och att maktens (normatens) övertag luckras upp. Inom den queera arenan använder en sig av liknande strategier för att belysa skeva maktförhållanden. Här vänder sig dock aktivisterna mot en annan majoritet, de som kan avses vara normat inom den queera scenen. Här används också ett medvetet funktionshinderskap för att omförhandla kunna identitetspositioner.

En annan motståndsstrategi som används är den språkliga dimensionen för att påverka/ändra normativa föreställningar om funktionalitet. Då uppsatsens ingång är att språket är en aktiv del i skapandet av verklighetsuppfattningen så är detta en väsentlig del i att göra motstånd. Aktivisterna använder sig av det som uppsatsen har valt att kalla för cripa strategier som definieras som att konfrontera normaten och det funkofobiska samhället.

I enlighet med den tidigare forskningen inom queer- och cripteori så är det tydligt hur funktionsvariationer är någonting som görs. Studien bidrar till forskningsfältet med att kombinera cripteori med materialitet och motstånd.

För vidare forskning skulle det vara intressant med en studie som innefattade personer med kognitiva funktionsvariationer och deras motståndsaktioner. Det är någonting denna uppsats inte ha behandlat då jag ansåg att det hade krävt en mer omfattande förarbete än vad denna tidsbegränsade arbetsprocess hade att erbjuda. Mer plats hade då fått lämnas till diskussion om tolkningsföreträden och maktpositioner mellan mig som forskare, informanten och dennes assistenter. Det skulle även vara ett bidrag till forskningsfältet att titta på tillgänglighetsrörelsens motståndsaktioner med en mer intersektionell ansats än denna uppsats har behandlat.

4. Referenslista

4.1 Muntliga källor/primära källor

Karin – intervju 2014-10-30.

Marcus – intervju 2014-10-31

Tove – intervju 2014-11-11.

Elisabeth – intervju 2014-11-13.

Catrin – intervju 2014-11-13.

4.2 Tryckta källor

Apelmo, Elisabet (2013). Som vem som helst : kön, funktionalitet och idrottande kroppar. Göteborg: Diadalos.

Barad, Karen (2003). Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 28, nr. 3, s. 801-830. The University of Chicago.

Barad, Karen (2008). Living in a Posthumanist Material World. I Anneke Smelik och Nina Lykke (red.). *Bits of life. Feminisim at the intersections of media, bioscience, and technology*, s. 165-176. Seattle: University of Washington Press.

Barron, Karin (2004). Genus och funktionshinder. Malmö: Studentlitteratur.

Butler, Judith (2006). Genus ogjort. Kropp, begär och möjlig existens. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Cindee Calton (2010). The obscuring of class in memoirs of parents of children with disabilities. *Disability & Society*, vol 25, s. 849-860

Dalen, Monica (2007). Intervju som metod. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Foucault, Michael (1976). Sexualitetens historia: 1. Viljan att veta. Stockholm: Gidlunds.

- Grönvik, Lars och Söder, Märten (2008). Bara funktionshindrad?
Funktionshinder och intersektionalitet. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Goffman, Erving, (1972). Stigma. Mölnlycke: Norstedts Förlag (utgiven 2009).
- Hansson, Kristoffer (2012). Mellan välvilja och förakt: en etnografi av kategoriseringar i staden. *Lambda Nordica* nr. 1-2, s. 102-120.
- Haraway, Donna (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, vol. 14, nr.3, s. 575-599.
- Lilja, Mona och Vinthagen, Stellan (2009). Motstånd. Malmö: Liber AB.
- Lundberg, Anna (2008). Allt annat än allvar: Den komiska kvinnliga grotesken i svensk samtida skrattkultur. Göteborg/Stockholm: Makadam Förlag.
- Löfberg-Mårtenson, Lotta (2012). Hip to be crip? Om cripteori, sexualitet och personer med intellektuell funktionsnedsättning. *Lambda Nordica* nr. 1-2, s. 53-76.
- Lykke, Nina (2009). Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift. Stockholm: Liber AB.
- Malmberg, Denise (2012). "To be cocky is to challenge norms" – The impact of bodynormativity on bodily and sexual attraction in relation to being cripple. *Lambda Nordica* nr. 1-2, s. 194-216.
- McRuer, Robert. (2006). Crip Theory. Cultural Signs of Queerness and Disability. New York: New York University Press.
- Oliver, Michael (1990). The Politics of Disablement. Basingstoke: Macmillan.
- Rich Adrienne (1980). Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence, i *Signs*, vol. 5, nr. 4, s. 631-660.

Ryen, Anne (2004). Kvalitativ intervju – från vetenskapsteori till fältstudier. Malmö: Liber.

4.3 Webbaserade källor

Berg, Susanne & Grönvik, Lars (2007). Crip Theory – en preliminär positionering. Stockholms universitet, Centrum för genusstudier.
<http://enhemlighet.se/wp-content/uploads/2012/09/CripTheory.pdf> (Hämtad 2014-12-08).

Handikappsförbunden (2008). Handikapprörelsens alternativrapport om FNs internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.
(<http://korta.nu/yV2>) (Hämtad 2014-12-08)

Nyström, Ulf (2012). Aktion med rullstolar hindrade spårvagnar. *Göteborgs-posten*. 16 oktober. <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.1097531-aktion-med-rullstolar-hindrade-sparvagnar> (Hämtad 2014-12-15).

Oliver, Michael (1993). Whats so wonderful about walking? London: University of Greenwich. <http://disability-studies.leeds.ac.uk/files/library/Oliver-PROFLEC.pdf> (Hämtad 2014-12-08).

Statistiska Centralbyrån (2013). Förutsättningar i arbetslivet– en undersökning om diskriminering på arbetsmarknaden och arbetsituationen för personer med funktionsnedsättning. http://www.scb.se/Statistik/AM/AM0503/_dokument/Forutsattningar_i_arbetslivet1.pdf (Hämtad 2014-12-10).

Unga rörelsehindrade (2014). <http://funkofobi.se/> (Hämtad 2014-12-10).

Unga rörelsehindrade Göteborgsklubben (2014). <http://goteborg.ungarorelsehindrade.se/2014/05/28/westpride-2014/> (Hämtad 2014-12-16).

Utopia (2014). Om orden. <http://utopias.se/om-orden/> (Hämtad 2014-10-15).

Vikingsson, Karolina (2014). "Våra liv blir CP-parkour bara av att köpa mjölk".

Göteborgs-Posten. 4 juli.

<http://www.gp.se/nyheter/val2014/riksdagsvalet/1.2419993--vara-liv-blir-cp-parkour-bara-av-att-kopa-mjolk-> (Hämtad 2014-10-27).

Bilaga 1

Informationsbrev till informanter

Intervjupersoner sökes

Hej!

Mitt namn är AnnaSofia Alexandersson och jag skriver till dig i egenskap av att jag håller på med en studie vid genusvetenskapliga institutionen på Göteborgs universitet. Studien ska behandla funktionsvariationer, aktivism, normer och motstånd. Till underlag för min studie skulle jag vilja intervjuer med bland annat personer ur er organisation som på något sätt varit aktiva i de aktioner ni brukar medverka i och har egen erfarenhet av fysisk funktionsvariation. Intervjuerna kommer att äga rum så snart som möjligt och kommer ta ungefär en timme och på den plats som vi bestämmer tillsammans.

Att delta i intervjun är frivilligt och en kan avbryta när en vill utan motivering.

Intervjumaterialet kommer endast att hanteras av mig och det ska inte vara möjligt att identifiera dig utifrån det som du berättar.

Allt gott!

AnnaSofia Alexandersson

annasofiaalexandersson@gmail.com

Bilaga 2

Intervjufrågor

Inledning

- Förklarar syftet med intervjun
- Berätta lite om vad jag kommer vilja veta
- Presentera mig själv i förhållande till funktionsvariationer och personlig assistans

Öppningsfrågor (bakgrundsfrågor)

- Jag tänkte börja med att be dig berätta lite om din bakgrund, berätta gärna vart du kommer ifrån, din familj, dina studier etc

Attityder

- Hur upplever du att attityderna kring funktionsvarierade var när du växte upp om en jämför med idag?
- Finns det någon skillnad och i så fall vad tror du att det beror på?

Hjälpmedel, sociala insatser, assistans

- Tycker du att det har skett en förändring kring statligt stöd för personer mer funktionsvariation sedan du var liten till idag?
- Hur upplever du att det statliga stödet för personer med funktionsvariation har ändrats sedan du var liten till idag?
- Har du personlig assistans? Om ja, när fick du det?
- Har du upplevt motstånd från samhället för att du har personlig assistans=

Aktivism

- Aktiverar du dig i frågor gällande funktionsvariationer?
- Vad för aktioner kan det exempelvis vara?
- När kom du på att du ville aktivera dig i dessa frågor och varför?
- Vilket är enligt dig det bästa sättet att uppmärksamma dessa frågor?
- Vad är en bra aktion enligt dig?
- Hur tänker du kring det språk som många av era aktioner använder, ”knulla”, ”cp” etc?

Normer

- Vad tycker du att det finns för förutfattade meningar kring personer som har normbrytande funktioner?
- Hur tror du att det kommer sig att personer har dessa förutfattade meningar?
- Hur tror du att en på bästa sätt ändrar dessa förutfattade meningar?

Framtid

- Vad hoppas du kommer hända på området kring funktionsvariationer i framtiden?

Avslutningsfrågor

- Är det någonting som du känner att du vill tillägga?
- Är det någonting som du har sagt under intervjun som du skulle vilja stryka?

AnnaSofia: Vad har ändrats från att som du säger, sitta i politikernas knä, till att vara ute på gator och till att få rätt mycket plats i media?

Marcus: Den uppdämda ilskan, någonstans så rinner den över. Sen tror jag att vi genom våra aktioner har stärkt ganska många att man har varit lite banbrytande gentemot det traditionella arbetet.

Denna intervjustudie undersöker vad som händer när den uppdämda ilskan slår över. Varför står spårvagnarna i Göteborg still? Vad betyder det att en öl avsedda för CPn lanseras? Varför skriks det: ”Alla knullar, även om de går eller rullar” i Göteborgs prideparad? Vad händer när en slutar skriva insändare efter insändare och istället ger sig ut på gatorna för att protestera sitt missnöje och istället för att invänta sina rättigheter själva ta dem?

Denna uppsats återberättar och tolkar fem Göteborgsbaserade aktivisters motståndsstrategier. Positionerad utifrån ett queer- och cripteoretiskt förhållningssätt och med motstånd som övergripande teori, diskuterar uppsatsen hur aktivisterna uppmärksammar normaten och hur strategier för att skapa motstånd används. Går det att gå från att vara en ”beskedlig” grupp till att sätta sin egen agenda?